

Dragan Mitić: NOVI »DVOR«

Odkar sem se vrnil od vojakov, oče nenehno, mislim, da ob čisto vsakem obroku, ko smo skupaj za mizo, odpira to temo. Zanj to niti ni problem v smislu, da ne oziroma bi ali ne bi, samo vprašanje časa je, kdaj naj bi se projekt »novi dvor« vendarle začel.

Tako je od nekdanj tu »v naši krajini«. Že od leta 1500 in najbrž še prej. Na nagrobniku našega prednika je letnica 1501. Vedno smo se smejali na to vižo: »Pa menda ni umrl že prvo leto, ko je prišel v te kraje!?« Po razpadu srbskih cesarstev in znani bitki na Kosovem polju so Turki preganjali srbski narod iz južnih krajev, potem še iz Hercegovine in Dalmacije čedalje bolj na sever, tudi v kraje levo in desno ob Kolpi, kjer so se posebej uspešno organizirali in upirali turškemu pohodu v bližjo Evropo. Plačilo je bilo grozovito, ogromne izgube med ljudstvom tako med starimi kot mladimi, med aktivnimi vojaki in nedolžnimi prebivalci tako imenovane »Vojne krajine«, ki ji je avstro-ogrsko cesarstvo dodelilo veliko pravic samo zato, da bi kot živi ljudski ščit zmanjšali število padlih v severnem delu dežele in v Evropi.

Da bi se uspešno upirali Turkom, so se zelo dobro vojaško organizirali in temu podredili vse. Dolgotrajna super vojaška disciplina, ki je določala vse aspekte življenja, je pustila neizbrisni pečat – toliko stvari je še dandanes med nami takšnih, da spominja na te čase. Vendar zakaj moram jaz biti deležen tega? Tedaj so moškimi, ko se jim je približal čas za poroko in so se vrnili iz kakšnega hudega ali dolgotrajnega boja, takoj šli delat »novi dvor«, da bi jih poročili. Sedaj, ko boj ni, pa so si izmislili, da je pravi čas za to »ko se pride od vojakov«. In še zmeraj se vztraja, da je »dvor« čim bližje očetovemu »dvoru«. Danes, ko ni prva funkcija hiše obrambna, bi se morda stvari odvijale kako drugače, vendar tradicija se spoštuje in, ko malo bolj pomislim, dobro, da je tako, ker bi nakup gradbene parcele močno otežil izvedbo. Vendar se še vedno vztraja, da oblika mora ostati takšna kot nekoč.

Kakšen »dvor«! »Dvor« je predstavljal skromno, izrazito funkcionalno leseno ali kamnito stavbo, zidano po navadi iz kamnov, organsko povezano z gospodarskimi prostori, z visoko ograjo – kot majhna utrdba bi človek rekel – ne pa »dvor«. Prav takšnega je narisal tudi moj oče na zadnjo stran zvezka, v katerega je redno vnašal: koliko ajde in lanu smo pridelali, koliko od tega prodali in za koliko in komu ... Tudi plačila davkov za ta prihodek, pa še imena nekaterih ljudi, ki so si pri nas kaj izposodili, kdaj kaj vrnili. In kaj je narisal – tudi če ne bi – vse te hiše so si bile zelo podobne: v stanovanjskem delu samo tri enote! Najprej veža, ki jo je vrisal kot »stara hiša«, ki je povezana s kuhinjo in istočasno jedilnico, ter levo in desno približno enako veliki »prva iža« in »zadnja iža« – to sobico je označil kot »nova hiša!« Gledam v risbo in ugotavljam, da mi je kljub vsemu celo simpatična, znana in domača. To bo prava »vrhkletna

kuća« – večkrat so mu ušle stare besede. V nižji ravnini bo klet, v višji vhod, povezan z lesenim gankom – na koncu ganka pa stranišče! Tu sem se odločno uprl in tako dosegel, da bomo to točko že nekako popravili in rešili na sodoben način. Ostalo pa se ni dalo! Vhod na dvorišče, zaprto z vseh strani, je skozi velika težka lesena vrata, »dvorna vrata«, ponos »dvora«. Dosegel sem le to, da na notranji strani vrat lahko izrežljam napis po svoji želji. Sprednja stran mora ostati takšna, kot je bila nekoč – skromno okrašena z enostavnimi geometrijskimi liki – kot so vsa vrata na »naših dvorih«.

Kaj bo napisano na notranji strani vrat, sem kot veliko skrivnost prenašal še od vojske skupaj z lastnim prevodom v kuverti njenega pisma, ki sem ga dvakrat zvitega čuval v denarnici. Na levem krilu vrat bo v originalu, na desnem krilu pa prevod! Morda jo pa le v kratkem pripeljem pred oltar v cerkev v Miličih in potem skozi ta »najina vrata« z napisom:

»Vučem te za ruku žednu istine i svetlosti

Povremeno bacam kamenčiće bola

U oba oka

Tek toliko da se zna

Da sam muško

Da potičem od uskoka

Vučem te da vidiš

Gde smo od nekada postojali

Gde su naša sela rastrešena

Gde miriše Kupa

Nikada mirna

Gde srce lupa

Za ognjištima što su ugašena«

»Vlečem te za roko žejno resnice in svetlobe

Občasno vržem kamenčke bolečine

V obe očesi

Toliko da se ve

Da sem moški

Da sem od Uskokov

Vlečem te da vidiš

Kje smo od nekđaj obstajali

Kje so naše vasi razsejane
Kje diši Kolpa
Nikoli mirna
Kje srce razbija
Za ognjišči, ki so ugasnila«

Čeprav za vse podrobnosti ni vedel, je bil oče zadovoljen in je že takoj sprožil val! V Vojni krajini se je močno razvil in ohranil občutek pomoči in vzajemnosti. To se je tako značilno razlikovalo od običajev »Kranjcev«, ki so bivali bolj severno. Posebej, ko je šlo za »novi dvor«. Zbralo bi se vse od daleč naokrog, od pravih mojstrov do navadnih kmetov, kmečkih žena in deklet in celo otrok. Da bi zadeva bila bolj usklajena, je po navadi »oče družine« postavil »vodjo«. Najbolj pogosto je to bil kakšen upokojeni oficir – čeprav praviloma ni imel posebnih znanj iz gradbeništva, vendar v vojaški družbi bistveno bolj štejejo vojaška znanja in izkušnje kot karkoli. Pri nas je bil to oficir v penziji iz Črnomlja, ki ga je oče zelo cenil, seveda je bil tudi »iz sorodstva – familije«. Ko sem ugotovil, kakšna pisana družba bo zbrana, sem se zavedal, da je oče pravzaprav izbral odličnega »komandanta«.

Tako kot nekoč so se mojstri, delavci, pomočniki in »zafrkanti« zbrali od vsepovsod iz »širše krajine«. Stara mama je navijala, da kamnoseki morajo biti »iz primorskega dela«. Oče ji je zabrusil, da je to bilo nekoč, sedaj znajo kamne povsod dobro obdelovati, a ne samo »njeni Primorci«. Pri tem je rahlo namignil na nekatere »govorice« o tem, kako se je »baka« še v davnih časih posebej dobro razumela z nekaterimi od »primorskih mojstrov«, ki so tedaj pomagali predvsem pri oblikovanju pomembnejših in večjih kamnov ob vhodnih vratih.

Spisek povabljenih je bil čudovit popis sorodnikov, prijateljev: z Gorjancev bodo prinesli grede in večje tramove, iz Žuničev in Velikega Bukovja bodo glavni zidarji, a vsak pride z vozovi in prikolicami, polnimi materiala.

Oče je že nekaj časa ob vsakem povratku z dela blizu Kolpe zavil na reko in napolnil voz z lepimi kamni. Sedaj jih bodo v »novi dvor« vgradili mojstri za bolj »fina« dela pri gradnji in razne omete iz Adlešičev. Iz Miličev pridejo vsi nam najbližji sorodniki. A iz Paunovičev po naši »ženski plati« – tam so po neveste šli naši starši.

Izjemni dogodek. Toliko naroda, vsi so peli svoje pesmi, nagovarjali in se pogovarjali v svojem jeziku. Še »pop« v dolgi črni opravi iz cerkve Svetega Petra in Pavla iz Miličev je precej vesel krožil med ljudmi, ki so se za ta dogodek množično oblekli v tradicionalna bela oblačila. Tudi ti, ki so prišli iz Vinice in Metlike.

Že proti koncu dneva je bilo vidno, kje bo stal »novi dvor« na »svoji zemlji« blizu »domačih«, da si bodo naprej lahko pomagali – ta duh jim je tudi pomagal preživeti. Ej, obranili so Evropo! Na tone poguma ob potokih krvi! Vendar naša naselja – iz nekaj gruč hiš – so še tukaj!

»Zakaj pa so tako narazen – te vaše hiške?« je vprašal mimoidoči. Natočili so mu vina in dali kos belokranjske pogače, čeprav je samo šel mimo. »Preveč je za hodit od hiše do hiše, hvala za pijačo, pri nas je ne bi kar tako nalili! Kaj se pa to gradi – tako po domače?«

»Dvor se gradi! Novi dvor! Za ta mladega, da se bo poročil! « so mu veselo odvrnili otroci. Nekoliko dvomljivo je dvignil pogled in bolj zase v brado pomencal: »Dvor, kakšen dvor, bolj štal'ca. Ah, seveda – prvo štal'ca pol pa krav'ca!«